

III Uluslararası Luca Pacioli Muhasebe Tarihi Konferansı ve III Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Muhasebe ve Muhasebe Tarihi Konferansı'nın Ardından

Prof.Dr. Oktay Güvemli
Konferans eş Başkanı

1. Muhasebe Tarihi ile İlgili Türkiye'deki Önceki Kongre ve Konferanslar

Türk akademisyenleri ve araştırmacıları muhasebe tarihi çalışmalarına 1994 yılında Luca Pacioli'nin Summa'sının 500. yılı kutlamaları sırasında ilgi göstermeye başlamışlardır. Bundan önceki çalışmalar çok azdır ve kişisel bazda ulusal ve uluslararası konferanslara katılma ve bildiri sunma şeklinde gerçekleşmiştir. 1994'de başlayan çalışmalar, zaman zaman birbiri içine geçen üç aşamada gelişmiştir.

İlk aşamada kaynaklar üzerinde incelemeler yapılmış ve kitaplar, dergilerde araştırmalar yayınlanmıştır. Bu aşamada öncelikle Osmanlı'nın kayıt kültürü ele alınmış ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ve öteki arşivlerde milyonlarca muhasebe defteri ve belgesi ile karşılaşmıştır. Bu belgelerin devlet muhasebesine ait olduğu ve merdiven yöntemi denilen ve bu coğrafyada 1100 yıl (770-1879) boyunca yararlanılmış olan bir yonteme ait olduğu görülmüştür. Bu yöntemin tanıtımı amacı ile kitap yazılmış, bir çok yayın yapılmıştır. İlk aşamada inceleme konusu yapılan ikinci husus genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda kabul edilen devrim yasalarının muhasebe düşüncesini nasıl etkilediği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu etkilerin iki önemli unsuru saptanmıştır. Bunlardan birisi Latin harflerinin kabul edilmesi ile soldan sağa doğru yazılmaya başlayan

yazının çift yanlı kayıt yönteminin önünü açtığı tespiti olmuştur.

İkinci husus ise, yürürlüğe konulan vergi yasaları ile muhasebe uygulamalarının Maliye Bakanlığı'na bağlı konuma getirilmiş olmasıdır. Bu durum XX. yüz yıl boyunca devam eden bir olgu olmuştur. Ve Maliye Bakanlığı'na bağımlı olarak gelişen bu yapı, 2011 yılında yeni Türk Ticaret Kanunu'nun kabul edilmesi ile tartışılmaya başlanmıştır.

Muhasebe tarihi konusundaki çalışmaların ikinci aşaması 2000 yılında başlamıştır. Bu aşama, Türk muhasebe tarihçilerinin uluslararası muhasebe tarihi aktivitelerine katılma süreci olmuştur. Bu süreç 2007 yılına kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Bu süreç boyunca Türk muhasebe tarihçileri, Balkanlar'da, Batı Avrupa'da, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada' da çok sayıda kongre ve konferansa katılmışlar ve yüzden fazla bildiri sunmuşlardır. Bu bildiriler, Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyanın muhasebe kayıt kültürünün tanıtılması doğrultusunda hazırlanmış ve dünya çevresini üç kez dolaşacak kadar bir yoğunluk içinde gerçekleştirilmiştir. Türk muhasebe tarihçileri bu süreç boyunca büyük deneyim kazanmışlardır. Bu süreç, 2007 sonrasında da, Türkiye'ye gelen katılımcıların kendi ülkelerindeki aktivitelerle davetleri çerçevesinde devam etmiştir.

Muhasebe tarihi konusunda üçüncü aşama, Türkiye'de uluslararası muhasebe tarihi aktivitelerini organize etme şeklinde gerçekleşmiştir. Kuşkusuz birinci ve ikinci aşama çalışmaları da, üçüncü aşama boyunca zaman zaman devam etmiştir. Bu üçüncü aşamada bir dünya kongresi yapılmış ve Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Muhasebe Tarihi adı ile uluslararası bir aktivite başlatılmıştır. Bu aktivitenin ilki 2007 yılında Edirne'de, ikincisi 2010 yılında İstanbul'da, üçüncüsü de, daha önce İspanya ve İtalya'da yapılan Luca Pacioli konferansının üçüncüsü ile birlikte 2013 yılı Haziran ayında yapılmıştır. Sözü edilen üçüncü aşamada gerçekleştirilen uluslararası aktiviteler üzerinde aşağıdaki tabloda durulmuştur.

Tablo I*Türkiye’de Muhasebe Tarihi İle İlgili Uluslararası Aktivoiteler*

<i>Yıllar ve Kentler</i>	<i>Konferansın adı</i>	<i>Ülke sayısı</i>	<i>Bildiri sayısı</i>	<i>Katılımcı sayısı</i>
<i>2007 Edirne</i>	<i>I Balkanlar ve Orta Doğu Konferansı</i>	<i>12</i>	<i>90</i>	<i>245</i>
<i>2008 İstanbul</i>	<i>12 nci Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi</i>	<i>55</i>	<i>240</i>	<i>670</i>
<i>2010 İstanbul</i>	<i>II Balkanlar ve Orta Doğu Ülkeleri Konferansı</i>	<i>36</i>	<i>185</i>	<i>570</i>
<i>2013</i>	<i>III Luca Pacioli ve III Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Konferansı</i>	<i>35</i>	<i>216</i>	<i>602</i>

Not: 2013 Konferansına, kayıt yaptıranlardan bir bölümü Türkiye’deki politik gösteriler nedeni ile katılamamış, verilen bildirin sayı 183’de, katılanlar sayısı 494’de kalmıştır.

Bu tablodaki verilerle ilgili açıklamalar üzerinde aşağıda durulmuştur.

- 2007 Konferansı, öncü niteliğinde ve daha çok Balkanlar’a dönük olarak yapılmıştır. O tarihte henüz Avrupa Birliği’ne girmemiş olan Balkan ülkeleri dışarı açılmaya yeni başlamışlardı. Balkan ülkeleri temsilcileri tüm aktivitelere yoğun ilgi göstermişlerdir.

- Ortadoğu ve Afrika ülkelerine gelince, iki ülke ile olan ilişkiler zaman içinde etkin bir şekilde gelişme göstermiştir. Bunlardan birisi

Mısır, öteki de Nijerya'dır. Bunlara Uzakdoğu'dan Malezya'yı da eklemek gerekmektedir. 2013 konferansına Mısır'dan 8, Nijerya'dan 18 ve Malezya'dan 7 kişinin kayıt yaptırmış olması bunu göstermektedir.

- Burada belirtilmesi gereken asıl gelişme, Rusya ile yaşanmış olan gelişmelerdir. Saint Petersburg'da yaşayan büyük muhasebe tarihçisi Yoraslav Sokolov ile başlatılan ilişkiler, onun 2010 yılında vefatından sonra oğlu Viacheslav ile devam etmiştir. Rusya ile olan ilişkiler iki merkezli olarak süre gelmiştir. Bu eksenlerden birisi Saint Petersburg'da, öteki de Karadeniz'in doğusunda yer alan Adige ile olmuştur. Saint Petersburg merkezli gelişme hem kalite ve hem de disiplin açısından daha olumlu bir seyir izlemiştir. Nitekim 2013 Konferansı'na Rusya'dan 20 kişi kayıt yaptırmış ve 21 bildiriye kabul mektubu gönderilmiştir. 2020 Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi'ni yapacak olan Rusya'nın, St. Petersburg'da Yoraslav Sokolov adına iki yılda bir gerçekleştirilen uluslararası konferans organize ettiği ve giderek deneyimlerini artırdığı gözlenmektedir.

Türkiye'de yapılan bu uluslararası kongre ve konferanslar muhasebe tarihi çalışmalarının önemli bir gelişme süreci yaşadığını göstermektedir.

Bu konferanslar serisinin sonuncusu olan 2013 konferansı üzerinde aşağıda durulmuştur.

2. 2013 Konferansının Katılımcılar Açısından Değerlendirilmesi

19-22 Haziran 2013 tarihlerinde İstanbul'da İTÜ İşletme Fakültesi tesislerinde yapılan konferans , iki ayrı konferanstan oluşmuştur. Bunlardan birisi, daha önce 2009 ve 2011 yıllarında İspanya ve İtalya'da yapılan Luca Pacioli konferansının üçüncüsü, öteki de daha önce Türkiye'de 2007 ve 2010 yıllarında yapılan Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Konferansı'dır. Luca Pacioli konferansını temsilen eş başkanlığı üstlenen İspanyol Esteban Hernandez Esteve eşinin rahatsızlığı dolayısı ile konferansa katılamamıştır. Konferansa katılanları bu iki konferansa göre ayırmak olanağı yoktur. Ancak

toplam katılanların sayısal verilerine aşağıdaki Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2
Katılımcı Ülkeler ve Katılımcı Sayıları

<i>Kayıt Yaptıran</i>				<i>Katılan</i>		
<i>Ülke</i>	<i>Kayıt yaptıran</i>			<i>Ülke</i>	<i>Katılanlar</i>	
34	<i>Katılımcı</i>	169		32	112	
	<i>Refakatçi</i>	27			23	
	<i>Toplam</i>	196	196		135	135
<i>Türkiye</i>	<i>Akademisyen ve araştırmacı</i>	205			198	
	<i>Muhasebeci ve denetçi</i>	201			155	
		10			6	
	<i>Toplam</i>	416	406		359	359
<i>Genel Toplam</i>			602			494

Not: Ülkeler itibarı ile ayrıntı Ek 1’dedir.

Bu tablodaki veriler üzerinde aşağıda durulmuştur.

- İlk belirtilmesi gereken husus kuşkusuz, konferansa kayıt yaptıranlar ile katılanlar arasındaki farktır. Yurt dışından kayıt yaptıranların sayısının 196, katılanların ise 135 olduğu dikkati çekmektedir, yani yurt dışından kayıt yaptıranların %69’u konferansa katılmıştır. Bunun başlıca nedeni, 31 Mayıs’ta Türkiye’de başlayan protesto gösterilerinin yurt dışından gelenlere caydırıcı etkide bulunmuş olmasıdır. Türkiye’den kayıt yaptıran akademisyenler istikrarlı bir katılım göstermişlerdir. Türkiye’den kayıt yaptıran muhasebeci ve denetçiler ise, Haziran ayının yoğun mesleki çalışmaları dolayısı ile tam olarak katılamamışlardır. Sonuçta 602

kayıt yaptıran olmuş, ancak bunların 494'ü, yani % 79,6'sı konferansa katılabilmişlerdir.

- Türkiye ile birlikte katılan ülke sayısı 35'dir. Kayıt yaptıranlar açısından katılan sayısı, ek .1'deki tablodan görüleceği üzere, Rusya'dan 20, Nijerya'dan 18, İtalya, Arnavutluk ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden 15'er, Azerbaycan ve Romanya'dan 9'ar, Mısır ve ABD'den 8'er, Fransa ve Gürcistan'dan 6'şar, Bosna Hersek, Hırvatistan, İran, Kosova Portekiz ve Tacikistan'dan 5'er ve Türkiye'den 205'i akademisyen olmak üzere 406 katılımcı kayıt yaptırmıştır. Yukarıda belirtilen nedenler dolayısı fiili katılımcı sayısı düşük daha düşük kalmıştır. Bu sayılar, Türkiye'de yapılan uluslararası aktivitelere coğrafi bölge olarak Avrasya, Afrika, Balkanlar ve Ortadoğu'dan önemli katılımların olduğunu ve bu bölgelerdeki muhasebe tarihçilerinin giderek hem artış gösterdiğini ve hem de konferansı benimsediklerini ortaya koymaktadır.

3. 2013 Konferansının Bildiriler Açısından Değerlendirilmesi

Konferansta, muhasebe tarihinde ilk kez bölgesel olarak iki konferansın bir arada yapılması gerçekleştirilmiştir. Bu durum, konferansta çeşitlilik, karşılaştırılabilirlik ve etkileşim ortamı yaratmıştır. Bugün dünyaya hakim olan batı Akdeniz kayıt kültürünü temsil eden Luca Pacioli ile Ortadoğu kayıt kültürünün - bir bakıma doğu Akdeniz kayıt kültürü- bir araya gelmesi, konferansın, Muhasebe Kayıt Kültürlerinin Büyük Buluşması adı altında organize edilmesini sağlamıştı. Konferans boyunca bildirilerin tartışılmasında bu büyük kültürlerin etkileşiminin sergilenmesine çalışılmıştır. Rusya, Meksika, Malezya, Güney Amerika kayıt kültürleri ile ilgili bildiriler de bu etkileşim tartışmalarına renk katmışlardır.

Konferansa sunumu kabul edilen ve sunulabilen bildiriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3
Bildiriler

Kabul edilenler				Sunulanlar		
	Ülke	Luca	BMAC	Toplam	Ülke	Toplam
Türkiye Dışı	32	34	90	124	31	95
Türkiye	1	-	75	75		71
Türkiye (Türkçe)		-	17	17	1	17
Toplam	33	34	182	216	32	183

Not : Ülkeler itibarı ile ayrıntı Ek 1'dedir.

Bu tablodaki verilerin değerlendirilmesi üzerinde aşağıda durulmuştur.

- Konferansa katılan ülke sayısı, Türkiye ile birlikte 35'dir. Bu ülkelerden Kazakistan ve Tacikistan bildiri göndermeden konferansa katılmışlardır. Pakistan'dan bildiri gönderen Prof. Kawaja rahatsızlığı nedeni ile İstanbul'a gelemeyince bildiri sunan ülke sayısı Türkiye ile birlikte 32 olmuştur.

- Türkiye dışından gelen 124 bildirinin 34'ü Luca Pacioli konferansına, 90'ı da Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Muhasebe ve Muhasebe Tarihi konferansına gönderilmiştir. Ancak, bu bildirimleri sunacak kişilerin bir kısmının Türkiye'deki protesto gösterileri nedeni ile gelememeleri dolayısı ile 124 bildirinin ancak 95'i sunulabilmiştir. Özellikle batı Avrupa ülkelerinden gelen bildirimlerde sunum yapılamamıştır.

- Konferansın bildiri duyurusunda muhasebe ve finans tarihi konuları yanında, Ortadoğu'nun güncel muhasebe konuları olan uluslararası muhasebe standartları ve bağımsız denetim konularına ait bildirimlerin de kabul edileceği yazılmıştı. Ancak bu konulardaki

bildirilerin de genellikle tarihi nitelikte hazırlandığı gözlenmiştir. Bu durum, konferansın genelde muhasebe tarihi olarak benimsendiğini ve katılanların muhasebe tarihi konferansına katılma bilinci içinde bulunduğunu göstermektedir.

- Türkiye’den 75 muhasebe ve finans tarihi ile ilgili bildirimler gelmiş ve bu bildirimlerden 71’i sunulmuştur. Bu bildirimlerin çoğunlukla Anadolu’ya yaygınlaşmış üniversitelerden geldiğini belirtmek uygun olacaktır.

- Yürütme kurulu, uluslararası muhasebe standartlarının Türkiye’de uygulanma aşamasına yaklaşılması dolayısı ile muhasebecilere dönük Türkçe hazırlanmış örnekli IAS bildirimlerinin programa alınmasını istemiş ve bu amaçla 17 Türkçe bildiri hazırlanmış ve bu bildirimler deneyimli muhasebe akademisyenleri tarafından sunulmuştur. Bu uygulama muhasebecilerin konferansa katılımını artıran bir etken olmuştur.

- Kabul mektubu gönderilen bildirimlerin sunulmasında sonuç olarak toplam 216 bildirimden 183’ü, yani %84,7’si sunulabilmiştir.

- Bildirimler açısından belirtilmesi gereken bir başka husus, özel muhasebe tarihi konularının, oturumlar halinde konferansa konulmuş olmasıdır. 19 Haziran Luca Pacioli’nin ölüm günü olduğu için, bu tarihte Luca Pacioli’yi anmak için bir konferansa özel bir oturum konulması üzerinde durulmuştur. Bu özel oturum düzenlenirken, başka özel oturumların da yapılması gündeme gelmiş ve Maliye Bakanlığı’nın tarihsel olarak devlet muhasebesi uygulamalarına, Dünya Muhasebe Tarihi Kongrelerinin değerlendirilmelerine, Ege Bölgesi ve Doğu Karadeniz Bölgesi muhasebe kayıt kültürlerine, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kaynaklarına dayalı olarak Kıbrıs Adası kayıt kültürüne, Türkiye’de muhasebe mesleğinin gelişimine, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ndeki muhasebe belgelerinin değerlendirilmesine ve büyük Rus muhasebe tarihçisi Yaraslov Sokolov’un anısına özel oturumlar konferans programına konulmuş ve gerçekleştirilmiştir. Bu uygulama, her özel oturum konusunda bir görevli kanalı ile bildiri hazırlayanları

yönlendirme şeklinde olmuştur.

- Bir başka özel oturum da işletme tarihi sempozyumunun konferansa konulması olmuştur. Bu uygulama 2010 yılında yapılan II Balkanlar ve Ortadoğu Ülkeleri Muhasebe Tarihi Konferansı sırasında başlatılmıştı. Bu uygulama üçüncü konferansta da devam ettirilmiş ve dört bildiri ile uygulama yapılmıştır. Türkiye’de fazla yaygın olmayan bu uygulamanın devam ettirilmesi halinde muhasebe ve işletme tarihi konularının etkileşimi çerçevesinde iki konunun gelişme ortamı bulacağı ümit edilmektedir.

4. 2013 Konferansında Sosyal Aktiviteler

Konferans boyunca 20,21 ve 22 Haziran günlerinde Konferans Gazetesi *Turquoise*, konferansa katılanlar ile yapılan söyleşiler, mesajlar ve haberler ile dolu olarak üç sayfa İngilizce, bir sayfa Türkçe olarak yayınlanmıştır. Her sabah getirilen gazete katılımcılara dağıtılmıştır.

Konferansa 15 dakikalık bir tiyatro oyunu konulmuştur. Bu tiyatro oyunu, Luca’nın vefat ettiği 19 Haziran günü, Konferansın açılışında sahnelenmiştir. Oyunun iki kahramanından birisi, Batı Akdeniz’den Luca Pacioli, öteki de Pacioli’nin Summa’sından 131 yıl önce, 1363 yılında bugünkü İran’da devlet muhasebesi kitabını (*Risale-i Felekiyye- Kitab-us Siyakat*) yazan Abdullah el Mezanderani idi. Onlar, tiyatro oyununda ekonomik krize neden olan muhasebecileri eleştirmişler, muhasebe uygulamalarında dürüstlüğün önemine dikkati çekmişler ve yapılan konferansın önemini vurgulamışlardır. Genel arzu üzerine tiyatro oyunu konferansın son gününde de tekrarlanmıştır.

Konferansın son günü, Topkapı Sarayı müzesine, Kapalı Çarşıya geziler düzenlenmiş ve ayrıca isteyenlerin yeni binasına taşınan Başbakanlık Osmanlı Arşivi’ni ziyaret etmeleri sağlanmıştır. Osmanlı’dan kalan kırkbeş milyon muhasebe belgesinin bulunduğu arşivde konferans katılımcılarına brifing verilmiş ve arşivde yeni düzenlenen müze gezilmiştir.

Konferans, 22 Haziran Cumartesi günü akşamı Boğaz'da iki gemide verilen gala yemeği ile son bulmuştur. Konferansa katılanlar Türkiye'deki protesto gösterilerinden etkilenmeden ülkelerine dönmüşlerdir.

EK 1
III Luca Pacioli Konferansı ve III BMAC İstatistikleri
19-22 Haziran 2013 - İstanbul

#	Ülke	Katılımcılar		Bildiriler	
		Kayıt Yaptıranlar	Gelenler	Kabul Edilen	Sunulan
1	Almanya	2	1	1	1
2	Amerika Birl.Dev.	8	4	3	3
3	Arnavutluk	15	13	7	7
4	Avusturalya	1	1	2	2
5	Azerbaycan	9	4	4	3
6	Bosna Hersek	5	1	2	1
7	Brezilya	3	2	1	1
8	Birleşik Krallık	4	4	4	4
9	Estonya	1	1	1	1
10	Fransa	6	3	6	3
11	Gürcistan	6	3	6	2
12	Hırvatistan	5	3	2	2
13	İran	5	3	2	2
14	İtalya	15	4	14	3
15	Japonya	4	4	4	3
16	Kazakistan	1	1	0	0
17	Kosova	5	3	2	2
18	Mısır	8	8	5	5

III LUCA PACIOLI - III BMAC - III LUCA PACIOLI - III BMAC - III LUCA PACIOLI

19	Filistin	2	1	1	1
20	İspanya	2	1	2	1
21	KKTC	15	14	3	3
22	Lübnan	1	0	1	1
23	Makedonya	1	1	1	1
24	Malezya	7	7	7	7
25	Meksika	2	2	2	2
26	Nigerya	17	17	5	5
27	Pakistan	1	0	1	0
28	Portekiz	5	3	5	3
29	Romanya	9	6	6	5
30	Rusya	20	14	21	18
31	Sırbistan	1	1	1	1
32	Tacekistan	5	2	0	0
33	Ukrayna	3	1	1	1
34	Yunanistan	2	2	1	1
	TOPLAM	196	135	123	94
35	TÜRKİYE	406	359	92	88
	GENEL TOPLAM	602	494	216	183
	Not: Refakat edenler katılımcılar sayısına dahildir.				